

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 9 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 9 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xaynazarov Baxromjon Baxtiyorovich</i> RIVOJLANGAN O'RTA ASRLARDA PIRENEY YARIM OROLIDAGI KORTESLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI	10-14
<i>Azizbek Xolliyev</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA ROSSIYA TOG'-KON SANOATIDA BRITANIYA SARMOYASINING TUTGAN O'RNI	15-20
<i>Mahkamov Abdiqayum Mahkamovich</i> SUDYALAR OLIY KENGASHINING SUDYALAR KORPUSINI SHAKLLANTIRISHDA TUTGAN O'RNI (TARIXIY TAHLIL)	21-25
<i>Eshimov Shaxridin Xujayorovich</i> SUD – HUQUQ TIZIMIDAGI TARG'IBOTCHILIK FAOLIYATI VA MA'NAVIY – MA'RIFIY ISHLAR (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	26-31
<i>Намазова Умида Нормурадовна</i> ИЛК ЎРТА АСРЛАР СУҒДДА НИКОҲ: ШАКЛЛАНИШИ, ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ	32-41
<i>Самадов Искандар Исмамович</i> ХОРАЗМ ХАЛҚ СОВЕТ РЕСПУБЛИКАСИ (ХХСР)ДА ЕР-СУВ МАСАЛАСИ	42-48
<i>Rustamova Madina Musoqulovna</i> SAMARQAND VILOYATI XOTIN-QIZLARNING ILM-FAN, TA'LIM VA INNOVATSIYALARGA QO'SHGAN HISSASI	49-56
<i>Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna</i> SOVET DAVRIDA KITOB TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA AMALIYOTLARI...	57-64
<i>Tursunov Javlonbek Akrom o'g'li</i> MUQADDAS QADAMJOLAR. SAMARQAND SHAHRINING TARIXIY TOPONOMIYASINING MUHIM TARKIBIY QISMI	65-68

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Tolipova Baxtigul</i> MAMLAKAT OZIQ-OVQAT SANOATIGA YO'NALTIRILGAN INVESTISIYALARNING EKONOMETRIK TAHLILI	69-77
<i>Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA PUL-KREDIT SIYOSATI KO'RSATKICHLARI TAHLILI	78-83
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич, Хасанова Руфина Раисовна</i> ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	84-96
<i>Meliyeva Nargiza Eshboyevna</i> INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA RIVOJLANGAN DAVLATLARING TAJRIBASI	97-104

<i>Исраилов Рустам Ибрагимович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	105-109
<i>Jumaniyazov Inomjon To'raevich</i> APPLICATION OF ESG PRINCIPLES IN THE ACTIVITIES OF SOVEREIGN INVESTMENT FUNDS	110-120
<i>Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li</i> MINTAQAVIY MEHNAT BOZORIDAGI ISHCHI KUCHIGA TALAB VA TAKLIFNI ISTIQBOLLASHTIRISH YO'LLARI	121-129
<i>Mirxamidova Zahinabonu Mirxamid qizi</i> ROBOTLASHTIRISH DAVRIDA MEHNAT BOZORINING O'ZGARISHI: TO'RTINCHI SANOAT INQILOBI MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI.....	130-138
<i>Kalbayev Muratbay Aytbaevich</i> AYLANMA MABLAG'LARNI TAHLIL QILISH METODOLOGIYASI	139-144
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Ernazarova Yorqinoy Ollaberganovna</i> RIVOJLANGAN DAVLATLARDA KADRLAR XIZMATINI TASHKIL ETISH: ODOB-AXLOQ QOIDALARI VA KASBIY MADANIYAT TALABLARIGA RIOYA ETILISHINI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	145-155
<i>Ahrorova Shahlo O'rinboyevna</i> GLOBALASHUV SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLARNING TAKOMILLASHUVI JARAYONI	156-161
<i>Рахманов Баҳодир</i> АЛИШЕР НАВОЙИ КОМИЛ ИНСОН КОНСЕПСИЯСИДА СИНЕРГЕТИК ҲОЯЛАР ИНЪИКОСИ	162-170
<i>Нуралиева Насиба Ахмадқуловна</i> ЖАДИД МУТАФАККИРЛАРИ ИЖОДИДА ТАРБИЯГА ОИД ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	171-176
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Fayzulloev Otabek Muhammadovich</i> KATTALAR FOLKLORINING TARKIBIY QISMI – BOLALAR FOLKLORI HAQIDA.....	177-184
<i>Тоқимбетова Гулбахор Абатбаевна</i> ЎЗБЕК-ҚОРАҚАЛПОҚ АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ИРФОНИЙ ОБРАЗЛАР	185-190
<i>Yusupova Sadokat Alijon qizi</i> “BOBURNOMA”NING YAPONIYADA O'RGANILISHI	191-197
<i>Xudoyberdiyeva Gulmira Allaberdi qizi</i> JAHON TILSHUNOSLIGIDA POLISEMIYA HODISASIGA LINGVISTIK YONDASHUV (RUS VA INGLIZ TILSHUNOSLIGI MISOLIDA)	198-201
<i>Tangriyev Valisher Azamovich</i> SOMATIK IFODALAR ORQALI BERILGAN PARALINGVISTIK VOSITALARNING QIYOSIY TADQIQI: “ANOR” HIKOYASI MISOLIDA	202-206

Abulova Zilola Azimovna

INGLIZ AFORIZMLARINING TARKIBIDA BIR JUMLA HAMDA QO'SHMA GAPLAR BILAN
IFODALANGAN AFORIZMLAR XUSUSIYATLARI 207-201

Qurbonova Dilnoza Olimovna

TYPES AND FUNCTIONS OF ADVERTISEMENT IN ENGLISH AND UZBEK..... 210-216

Quljanova To'lg'anoy Shodiyor qizi

ASQAR MAHKAM IJODIDA BUVI OBRAZINING O'ZIGA XOSLIGI 217-221

Babajanova Aziza Rustamovna

ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA BAHOR MAVZUSINING BADIY TALQINI 222-227

Khursanova Laylo Bakhtiyarovna

REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF "PATIENCE" IN SPECIAL ENGLISH
DICTIONARIES 228-232

Diyorova Mohlaroyim Xamza qizi

O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA SIFAT SO'Z TURKUMI TADQIQI 233-238

Samadova Visola Baxtiyor qizi

INGLIZ, O'ZBEK VA RUS TILLARIDA ANTONIM KOMPONENTLI FE'L FRAZEOLIGIK
BIRLIKRLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI 239-242

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Tўлаганова Гулчехра Захитовна, Гофурова Дилафруз Мурод қизи

AЁЛЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШНИ
РЕЖАЛАШТИРИШ, ЮЗАГА КЕЛАДИГАН ТЕРГОВ ВАЗИЯТЛАРИ ВА ВЕРСИЯЛАРНИ
ИЛГАРИ СУРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 243-252

Tosheva Maftuna Anvar qizi

INSON A'ZOLARI VA TO'QIMALARINING TRANSPLANTATSIYASI BILAN
BOG'LIQ JINOYATLAR 253-262

Ikramov Sherzod Raximdjanyovich

VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI MODDIY TA'MINLASHDAN BO'YIN TOVLASHNING O'ZIGA
XOS XUSUSIYATLARI 263-266

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Tohirova Mohigul Umir qizi

KO'RISHDA NUQSONI BOR SHAXSLARNING IJTIMOY UMIDSIZLIK DARAJASINI PSIXOLOGIK
O'RGANISH. (L.I.VASSERMANNING "IJTIMOY FRUSTRATSIYA (UMIDSIZLIK) DARAJASINI
DIAGNOSTIKA QILISH METODOLOGIYASI" ASOSIDA) 267-274

Nasriddinov Dadaxon Komiljonovich

OLIY HARBIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN OLIB
BORILGAN PEDAGOGIK TAJRIBASINOV ISHLARI VA ULARNING NATIJALARI 275-281

Xojaniyazova Inkar Jumanazarovna

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA DIDAKTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH
IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH MASALALARI 282-292

Ashurova Marhabo Sayfulloyevna

BUXORO JADIDLARI VA YANGI USUL MAKTABLARIDA O'QITISH IMKONIYATLARI 293-301

<i>Алимова Нигора Исраиловна</i> ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ И ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ, НАХОДЯЩИХСЯ НА ДЛИТЕЛЬНОМ ЛЕЧЕНИИ	302-308
<i>Matajonova Gulnoza Karimovna</i> IJTIMOIY FANLARNI TEXNIKA YO'NALISHI TALABALARIGA O'QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	309-313
<i>Axmadjanova Madina Maxmudjon qizi</i> GRAMMATIK MINIMUM VA UNI O'QITISH METODLARI	314-319
<i>Norboyev Zafar Abdumuminovich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA CEFR ME'ZONLARI ASOSIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINI YARATISH TEXNOLOGIYALARI	320-323
<i>Axmedova Zuxraxon Tulyanbayevna</i> QO'L TO'PI O'YININING JISMONIY JIHATDAN O'QUVCHILARNING O'QISHNI TUSHUNISHLARIGA TA'SIRI	324-329
<i>Юсупова Заррина Курбоновна</i> УНИКАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВЫЗОВЫ В РАЗВИТИИ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ	330-334
<i>Ravshanova Xafiza Komilovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARIDA TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY ASOSLARI	335-340
<i>Nurbayeva Xolniso Uralovna</i> GENDER STREOTIPLAR GENDER MADANIYATNING TARKIBIY QISMI SIFATIDA	341-345
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TIZIMLI FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH MUHIM PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	346-351
<i>Mustayeva Guliston Bo'riboyevna</i> TIBBIY TA'LIMDA AKS ETTIRISH AMALIYOTINING AHAMIYATI: UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHGA KO'MAKLASHISH	348-356
<i>Ahmedbekova Maxpuzaxon</i> TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK VA INNOVATSION JIHLATLARI	357-362
<i>Utkirov Abbos Meyliyevich</i> ARTIFICIAL INTELLIGENCE IMPACT ON HIGHER EDUCATION QUALITY AND EFFICIENCY	363-388
<i>Xodiyeva Gulhayo Hasan qizi</i> BOSHLANGICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIKA FANI ORQALI TANQIDIY-TAHLILIIY HAMDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	389-393
<i>Maxliyo Qalandarova</i> UMUMTA'LIM MAKTEBLARIDA MATEMATIKA DARSLARIDA O'QUVCILARNING MOLIIYAVIIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI.....	394-399

Received: 30 August 2024
Accepted: 5 September 2024
Published: 15 September 2024

Article / Original Paper

THE IMPACT OF HANDBALL ON STUDENTS' COMPREHENSION OF READING IN TERMS OF ITS PHYSICAL ASPECT

Akhmedova Zuhra Khan Tulyanbayevna

Teacher of physical education at the 19th IDUM of Bukhara city

Abstract. In this article, the level of performance and dynamics of athletes with different levels of adaptation to specific muscle activity is determined. The results of the study show that as the level of education increases, the coefficient of variation, which reflects the level of preparation of student-athletes in the group, decreases, that is, the levels of preparation of athletes approach each other. In particular, the coefficients of change among the handball players of the first stage students ranged from $V=12.96\%$ to $V=15.98\%$, while for the students of the second stage, this indicator was $V=12.29\%$, reaching values in the range of $V=15.22\%$, but it can be observed that in stage III they decreased (i.e. improved) to the values of $V=11.58\%$ and $V=14.37\%$.

Key words: physical activity, functional system, adaptation, functional parameters, adequate change, reaction speed.

QO'L TO'PI O'YINING JISMONIY JIHATDAN O'QUVCHILARNING O'QISHNI TUSHUNISHLARIGA TA'SIRI

Axmedova Zuxraxon Tulyanbayevna

Buxoro shahar 19-IDUM jismoniy tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada mushaklarning o'ziga xos faoliyatiga moslashish darajasi turlicha bo'lgan sportchilarning ishlash tezligi va dinamikasi darajasi aniqlanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim darajasi oshgani sayin guruhdagi o'quvchi-sportchilarning tayyorgarlik darajasini aks ettiruvchi o'zgaruvchanlik koeffitsienti pasayadi, ya'ni sportchilarning tayyorgarlik darajalari bir-biriga yaqinlashadi. boshqa. Xususan, birinchi bosqich o'quvchilari gandbolchilari o'rtasidagi o'zgarish koeffitsientlari $V=12,96\%$ dan $V=15,98\%$ gacha bo'lgan bo'lsa, ikkinchi bosqich o'quvchilari uchun bu ko'rsatkich $V=12,29\%$ ni tashkil etib, $V=15,22\%$ oralig'idagi qiymatlarga yetdi. 15,22%, lekin III bosqichda ular $V=11,58\%$ va $V=14,37\%$ qiymatlariga kamayganligini (ya'ni yaxshilanganligini) kuzatish mumkin.

Kalit so'zlar: jismoniy faollik, funktsional tizim, moslashish, funktsional parametrlar, adekvat o'zgarish, reaksiya tezligi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I9Y2024N44>

Kirish. Hozirgi vaqtda sport mashg'ulotlarini sportchi tanasini jismoniy faoliyatga moslashtirish jarayoni sifatida, uning funktsional imkoniyatlarini oshirishda ifodalangan aniq tushuncha mavjud [1,2]. Bunday holda, sportchi tanasining funktsional tizimlarining uzoq muddatli moslashuvi fiziologik mohiyatdan, tananing funktsional imkoniyatlari va tizimlarining reaktiv xususiyatlarining birligini optimallashtirishdan iborat [3]. Talabalarning sog'lig'ini tibbiy va biologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, universitetda o'qish tabiatan stressli va tananing moslashish qobiliyatining pasayishi bilan birga keladi. Tananing mushaklarning

kuchlanishiga moslashishi va sportchining yuqori jismoniy ko'rsatkichlari uchun shart-sharoitlar juda muhimdir. Fiziologik tizimlarning kerakli darajaga tez ko'tarilishida ifodalangan organizmning fiziologik funksiyalarini safarbar qilish qobiliyati darajasi. Jismoniy faoliyatning boshlang'ich bosqichida ishlash darajasi, shuningdek, muayyan mushak faoliyati davomida tananing maksimal imkoniyatlarini oshirish. Jismoniy faollik bilan shug'ullanmaslik bolalarda semirishning ko'proq tarqalishiga, jismoniy tayyorgarlikning pasayishiga va kasallik xavfining oshishiga yordam berdi [4]. Sportchi tomonidan sport mashg'ulotlari natijasida erishilgan yuqori funktsional imkoniyatlarning barcha omillari jismoniy faoliyatning boshida tananing fiziologik tizimlari o'zlarining funktsional parametrlarini o'zgartirishi mumkin bo'lgan tezlikni adekvat o'zgartirish orqali amalga oshirilishi kerak. Shunday qilib, fiziologik tizimlarning ushbu xususiyatining moslashuvi gomeostatik boshqaruvning ijro etuvchi mexanizmi sifatida ishlaydi. Jismoniy faoliyatning boshida, fiziologik tizimlarning ijro etuvchi organlarining imkoniyatlarini oshirish asosida moslashish jarayonida funktsional parametrlarning kerakli darajada o'zgarish tezligi optimallashtiriladi [3]. Jismoniy faoliyatning boshida organizmning funktsional parametrlarida zaruriy o'zgarishlarga tezda erishish, ish boshida fiziologik tizimlarni imkon qadar tezroq safarbar qilish va sport paytida ularni imkon qadar tezroq tiklash qobiliyati. Ayniqsa, turli darajadagi jismoniy intensivlikda bajariladigan mashqlarda qattiq mehnat qilish qobiliyatini namoyon etish juda muhimdir [5]. Bu ko'proq darajada sportchining tayyorgarlik darajasi va ularning tanasining individual tipologik xususiyatlarining darajasi kabi o'zgaruvchilar bilan belgilanadi [3]. Hozirgi bolalarning xulq-atvori va xususiyatlari, ularning genetikasi bilan birga, ularning o'sishi va rivojlanishini belgilovchi omillardir; ularning jismoniy, ruhiy va psixologik salomatligi; va ularning jismoniy, kognitiv va akademik ko'rsatkichlari. Zamonaviy jamiyatning texnologik taraqqiyoti bolalarning fenotipini 20 yil avvalgidan o'zgartirgan o'tirgan turmush tarziga hissa qo'shdi. Bugungi kunda bolalar bir avlod oldingi tengdoshlariga qaraganda ko'proq vaznga ega va tana massasi indeksi (BMI) yuqoriroqdir [6]. Jismoniy madaniyat sohasidagi pedagogik ta'lim strategiyasi bo'lajak o'qituvchining rivojlanishi va o'zini o'zi rivojlantirishni o'z ichiga oladi [7, 8].

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarning muayyan faoliyatga moslashish funktsional ko'rsatkichlari darajasi va dinamikasini o'rganishdir.

Materiallar va usullar: 2.1. Tadqiqotda yoshi va funktsional tayyorgarligi bo'yicha bir-biriga yaqin bo'lgan, qo'l to'pi bilan shug'ullanadigan talabalar ($n=30$) ishtirok etdi.

2.2. Kislorod iste'moli darajasi. Tadqiqot boshida barcha guruhlardagi kislorod iste'moli darajasi o'lchandi, yurak-qon tomir va nafas olish tizimlarining parametrlari dam olishda qayd etildi. Keyinchalik, ishtirokchilarga standart kuch bilan dozalangan mushak yuklarini, yurak qisqarishlarini 120-150 zarba / min darajasida, individual chastota bilan bajarish taklif qilindi. Jismoniy mashqlar paytida yurak urishi (HR), o'pka ventilyatsiyasi (VE), nafas olish tezligi (fb), nafas hajmi (VT) va kislorod iste'moli (VO_2) qayd etilgan.

2.3. Yurak tezligini oshiring. Jismoniy faoliyatning boshida funktsional ko'rsatkichlarning kerakli darajada o'zgarish tezligi va yurak urish tezligi oshadi. (dam olishda HRW_1/HR), o'pkaning ventilyatsiyasining kuchayishi (dam olishda VEW_1/VE), nafas olish tezligining oshishi ($fb\ W_1/fb$ dam olishda), nafas olish hajmining oshishi ($VT\ W_1/VT$ at dam) va kislorod iste'moli (VO_2W_1/VO_2 dam olishda) mashqlarning birinchi daqiqasidagi dam olishga nisbatan baholandi.

Natijalar. Sportchi tanasining rivojlanish qonuniyatlari, funktsional parametrlarni kerakli darajaga tez o'zgartirish mexanizmlari va safarbarlik imkoniyatlari funktsional tayyorgarlik jarayonini ratsionalizatsiya qilish, etarli darajada nazorat qilish va ob'ektiv baholashga yordam beradigan eng muhim omillardan biridir. sportchilarning funktsional

tayyorgarligi. Sportchilarning funktsional parametrlarining talab darajasida o'zgarish tezligining xususiyatlari va qonuniyatlarini o'rganish va uzoq muddatli sport mashg'ulotlarining turli bosqichlarida funktsional safarbarlik muhim vazifa bo'lib, uni hal qilish yo'nalishlari va usullarini aniqlash uchun ishlatilishi mumkin. sportchilarning qobiliyatlarini safarbar qilish, ta'sir qilish vositalari, usullari va usullari. Yuqoridagilardan kelib chiqib, jamoaviy spiroergometrik tajribalar uch yosh va malaka toifasiga kiruvchi gandbolchilar – birinchi kurs talabalari (n=10), ikkinchi kurs talabalari (n=10) va uchinchi kurs talabalari (n=10) ishtirokida o'tkazildi. n=10) tayyor. Gandbolchilarda funktsional ko'rsatkichlarning talab darajasiga o'zgarish tezligi parametrlariga yosh malaka omilining ta'sirini o'rganish, qo'l to'pidagi harakatlanish taxminan teng darajada tsiklik va asiklik jismoniy mashqlarga tegishli ekanligi bilan aniqlanadi. uning biomexanik tuzilishiga ko'ra nisbatlar. Bu bizga olingan natijalarni ma'lum darajada boshqa ko'plab sport turlariga ham tatbiq etish mumkin degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. Tajribalarda ishtirok etgan sportchilardan standart funktsional testdan o'tishlari so'ralgan. Ushbu jarayon davomida yurak urish tezligi (HR), o'pka ventilyatsiyasi (VE), nafas olish tezligi va chuqurligi (fb va VT), kislorod iste'moli (VO₂) kabi parametrlar qayd etilgan. Jismoniy faollik boshlanishida funktsional ko'rsatkichlarning kerakli o'zgarish darajasiga erishish tezligi - reaksiya tezligi, yurak urish tezligining oshishi (dam olishda HRW₁ / HR), o'pkaning ventilyatsiyasining kuchayishi (dam olishda VEW₁ / VE), nafas olish tezligining oshishi. (fb W₁/fb dam olishda), nafas olish hajmi (VT W₁/VT dam olish) va kislorod iste'moli (dam olishda VO₂W₁/VO₂) mashqlarning birinchi daqiqasida dam olish bilan solishtirganda. Bundan tashqari, standart quvvatning jismoniy faolligining birinchi daqiqasida qayd etilgan yurak urish tezligi, HR, VE, fb, VT va VO₂ mutlaq qiymatlari solishtirildi. Turli yoshdagi sportchi talaba-sportchilarda o'rganilayotgan ko'rsatkichlarning o'rtacha qiymatlarining asosiy statistik tavsiflari va standart mushak yuklarini bajarishning dastlabki bosqichida mashg'ulotlar va ularning arifmetik o'rtacha qiymatlaridagi mutlaq farqning statistik ishonchliligini baholash keltirilgan. 1-jadvalda ushbu o'rtacha arifmetik qiymatlarning nisbiy farqlari 1-rasmda taqqoslanadi.

1-jadval.

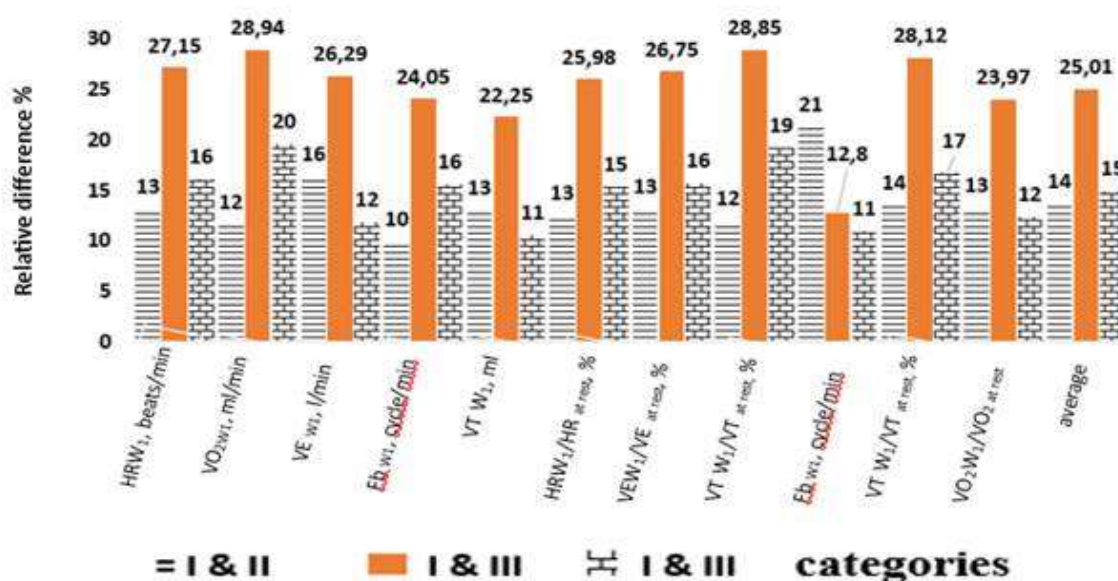
Standart mushak yuklarini bajarishning dastlabki bosqichida. 1-, 2- va 3-toifali gandbolchilar uchun reaksiya tezligi ko'rsatkichlarining asosiy statistik tavsiflari, ($\bar{X} \pm s$)

Verified parameters	Categories			Significance of differences		
	category - I (n=10)	category - II (n=10)	category - III (n=10)	I-II	I-III	II-III
HRW ₁ , beats/min	139,6±20,92	121,2±17,22	101,7±13,41	<0,05	<0,001	<0,05
VO ₂ W ₁ , ml/min	945,3±150,87	835,9±127,26	671,7±95,89	>0,05	<0,001	<0,01
VE _{W1} , l/min	23,2±3,24	19,4±2,56	17,1±2,14	<0,01	<0,001	<0,05
Fb _{W1} , cycle/min	29,1±3,77	26,2±3,22	22,1±2,56	>0,05	<0,001	<0,01
VT W ₁ , ml	854,1±127,59	742,6±105,73	664,1±88,38	<0,05	<0,01	>0,05
HRW ₁ /HR _{at rest} , %	160,5±22,44	140,4 ±18,44	118,8±15,22	<0,05	<0,001	<0,05

$VE_{W_1}/VE_{at rest}, \%$	315,9±47,35	274,5±38,83	231,4±31,51	<0,05	<0,001	<0,05
$VT W_1/VT_{at rest}, \%$	187,2±29,91	164,8±24,97	133,2±19,14	>0,05	<0,001	<0,01
$Fb W_1/fb_{at rest}, \%$	174,7±24,44	137,4±18,26	152,4±19,34	<0,01	<0,05	>0,05
$VT W_1/VT_{at rest}, \%$	187,4±28,04	161,9±22,96	134,7±18,44	<0,05	<0,001	<0,01
$VO_2W_1/VO_2_{at rest}$	379,7±49,24	329,4±40,54	288,7±33,43	<0,05	<0,001	<0,01

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim darajasi oshgani sayin, guruhdagi talaba-sportchilarning tayyorgarlik darajasini aks ettiruvchi o'zgaruvchanlik koeffitsienti pasayadi, ya'ni sportchilarning bir-biriga yaqinlashish darajasi. Xususan, birinchi bosqich talabalari gandbolchilari o'rtasidagi o'zgarish koeffitsientlari $V=12,96\%$ dan $V=15,98\%$ gacha o'zgargan bo'lsa, ikkinchi bosqich o'quvchilari uchun bu ko'rsatkich $V=12,29\%$ dan $V=15,22\%$ gacha bo'lgan ko'rsatkichlarga yetdi. , III bosqichda ular $V = 11,58\%$ va $V = 14,37\%$ gacha bo'lgan qiymatlarga kamayganligini (ya'ni yaxshilanganligini) kuzatish mumkin.

Shunday qilib, turli bosqichdagi talabalar gandbolchilarining reaksiya tezligi ko'rsatkichlarining o'rtacha arifmetik qiymatlaridagi nisbiy farqlar orasida eng katta ko'rsatkich 28,94% ni tashkil etadi, bu I va III bosqich talabalari sportchilarining VO_2W_1 natijalariga to'g'ri keladi. , va eng kichik nisbiy o'sish 9,97% ni tashkil qiladi. I va II darajali gandbol o'quvchilarining fbW_1 natijalarining o'rtacha arifmetik qiymatlari o'rtasida tenglik kuzatildi. Umuman olganda, tadqiqotning I va II bosqichlaridagi 11 nafar talaba gandbolchi o'rtasida reaksiya tezligi ko'rsatkichlarining o'rtacha arifmetik qiymatlaridagi nisbiy tafovut o'rtacha 13,63% ni tashkil etdi. I va III bosqich talabalari gandbolchilari 25,01% ni, II va III bosqich talabalari gandbolchilari natijalarining o'rtacha arifmetik qiymatlari nisbiy farqi 14,92% ni tashkil etdi (1-rasm).

1-rasm. Turli yoshdagi boshlang'ich bosqichda standart mushak mashqlarini bajarish va turli gandbolchilarning mashg'ulot reaksiyalari tezlik ko'rsatkichlarining arifmetik o'rtacha qiymatlari nisbiy farqlari, (%)

Har bir o'rganilayotgan ko'rsatkich bo'yicha o'rtacha arifmetik qiymatlar va natijalarning mutlaq farqlarining statistik ishonchliligi ikki guruhdagi I va II darajali gandbolchilar o'quvchilarining natijalari o'rtasidagi talabalar taqsimotining kritik qiymatlarini hisoblash asosida baholanadi. Hammasi bo'lib 11 ta ko'rsatkich mavjud bo'lib, ular quyidagilar: yaxshi ($R < 0,01$), yettisida qoniqarli ($R < 0,05$), muhimlik darajasida ishonchli va yana uchta qoniqarli ($R > 0,05$) muhimlik darajasida ishonchsiz. Gandbol bo'yicha I va III darajali o'quvchilar natijalari orasida 11 ko'rsatkichdan to'qqiztasi yuqori ($P < 0,001$), ikkitasi yaxshi ($P < 0,01$) va bittasi qoniqarli ($P < 0,05$) ahamiyatlilik darajasida. Va nihoyat, II va III daraja talabalari - gandbolchilarning natijalari orasida 11 ko'rsatkichdan beshtasi yaxshi ($R < 0,01$), ishonchli - to'rttasida - qoniqarli ($R < 0,05$) muhimlik darajasida, yana ikkitasida - qoniqarli ($R < 0,05$) muhimlik darajasi va ($R > 0,05$) ahamiyatlilik darajasi bilan ishonchsiz ijobiy o'zgarishlar.

Xulosa. Funktsional parametrlarning o'zgarishining zarur darajasiga erishish uchun standart kuchning jismoniy faolligiga javoban tananing fiziologik tizimlarining qiyosiy tezkor ish tahlili ularning bir malakali yosh guruhidan ikkinchisiga o'zgarishini kuzatish imkonini berdi. Eng katta o'zgarishlar 1-kurs III sport toifasidagi sportchilarda kuzatildi. Vegetativ tizimlar funktsional ko'rsatkichlarining talab darajasida o'zgarish tezligi nisbiy dam olish holatida ishlash jarayonida ushbu ko'rsatkichlarning $160,5 \pm 22,44$ dan $379,7 \pm 49,24\%$ gacha (o'rtacha $236,5\%$ oralig'ida) ortishi bilan tavsiflanadi. Shu bilan birga, ikkinchi kurs talabalari gandbolchilarining vegetativ tizimlarining standart kuchdagi jismoniy faollikka javoban reaksiyasi tahlil qilingan ko'rsatkichlarning o'rtacha $239,7\%$ ga ($137,4 \pm 18,26$ gacha) o'sishida ifodalanadi. $329,4 \pm 40,54\%$ gacha. Tayyorgarlik darajasi juda yuqori – Sh-kurs 1-toifali va SAN guruhi gandbolchilari talabalari o'rtasida funktsional ko'rsatkichlarning zarur darajasiga erishish tezligi o'rtacha – $243,0\%$ ($118,8 \pm 15,22$ dan $288,7 \pm 33,43\%$ gacha). diapazon) o'zgarishi bilan tavsiflanadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Anderson, J. va Smit, R. (2021). Jismoniy tarbiyada texnologiyani integratsiyalashning muammolari va imkoniyatlari. Jismoniy tarbiya tadqiqotlari jurnali, 6(2), 25-36.
2. Karter, A., Wolf, D. va Griffin, T. (2022). Jismoniy tarbiya fanida o'rta maktab o'quvchilari o'rtasida fitnesni kuzatish texnologiyasidan foydalanish. Sport fanlari va murabbiyligi xalqaro jurnali, 18(4), 549-563.
3. Koen, L., Vaskes, M. va Robinson, P. (2021). Raqamli asrda tenglik: jismoniy tarbiya texnologiyalaridan foydalanishdagi nomutanosibliklar. Journal of Education Policy, 36(1), 44-56.
4. Xodj, K. va Rayt, K. (2021). Jismoniy tarbiya faniga texnologiya orqali talabalarni jalb qilish. Jismoniy tarbiya va sport pedagogikasi, 26(1), 1-16.
5. Xvang, G. va Chen, P. (2021). Onlayn ta'limning o'quvchilarning jismoniy tarbiyadagi faolligiga ta'siri. Inson xulq-atvoridagi kompyuterlar, 114, 106586.
6. Huang, Y. va Li, L. (2022). Jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishi: sinfda texnologiyadan foydalanish. Journal of Educational Technology & Society, 25(1), 103-117.
7. Jonson, M. va Larkin, A. (2022). Jismoniy tarbiyada yordamchi texnologiyalar: inklyuzivlikka yaqinroq qarash. Moslashtirilgan jismoniy faoliyat jurnali, 39 (2), 203-216.
8. Kirk, D. (2021). COVID-19 davrida jismoniy tarbiya bo'yicha navigatsiya: olingan saboqlar. Yevropa jismoniy tarbiya sharhi, 27(3), 341-356.

9. Krause, L. va Klassen, J. (2021). Jismoniy tarbiya sohasidagi innovatsiyalar: VR va AR-dan o'quv natijalarini yaxshilash uchun foydalanish. *Sport va mashqlar psixologiyasi jurnali*, 43 (4), 290-302.
10. Lancaster, S. va McKenzie, M. (2021). Tafovutni bartaraf etish: Pandemiyadan keyin talabalarni jalb qilishda texnologiyaning roli. *Jismoniy tarbiya, sport va salomatlik sohasidagi tadqiqotlar*, 10(1), 50-64.
11. Richards, K. va Morrow, J. (2021). Video tahlili jismoniy tarbiya fanidan fikr-mulohazalar uchun vosita sifatida. *Jismoniy tarbiya xalqaro jurnali*, 58(2), 30-47.
12. Ochilova, M. (2021). ЭЛЕКТРОН ЛУҒАТ–ЛЕКСИКОГРАФИЯ РИВОЖИНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ МАҲСУЛИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 8(8).
13. Dilova, N. G. (2021). O 'quvchining shaxsiy sifatleri pedagogik hamkorlikning dastlabki tamoyili. *Science and Education*, 2(10), 558-566.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 9 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).